

Kant'ın Ebedi Barış Üzerine Denemesinin Günümüze Yansıması

*Prof. Dr. Enver BOZKURT**

GİRİŞ

İlkçağlardan bu yana insanlar arasında çekişmelerin devam ettiği görülmektedir. Siyasi birimlerden en önemlisi olarak kabul edilen devletler arasında da çekişmeler olmaktadır. Bunlar zor kullanma şeklinde ortaya çıktığında ise savaş olarak adlandırılmaktadır. Savaş, antik Yunan site devletlerinde de 21. yüzyılın ulus-devletlerinde de sık karşılaşılan bir durumdur. Devletler arasındaki Savaş olgusu öncelikle azaltılmaya çalışılmış daha sonra bunun tamamen ortadan kaldırılması amacıyla değişik projeler ortaya atılmıştır. Bu projelerden birisi de Alman Filozof Immanuel Kant tarafından kaleme alınan, "Ebedi Barış Üzerine Felsefi Bir Deneme" isimli eseridir.

Ebedi Barış 1795'te yayınlanmıştır ve Kant'ın son felsefi eserlerinden birisidir; oldukça kısa bir deneme mahiyetinde olup popüler okuyucu kitlesi olarak halk için yazılmıştır. Ancak yine de Kant'ın teorik yazılarına nazaran halk için yazmak konusunda pek iyi olmadığı düşünülürse denemede ileri sürülen görüşlerin oldukça öz ve kullanılan dilin de genel olarak müphem olduğu ifade edilebilir. Ancak doğal olarak Kant'ın dehası esere damgasını vurmuş ve kısa zamanda başarısı görülmüştür. 19 ve 20. yüzyıllar boyunca barışçıl ve evrenselci akımların savunucuları Kant'ın söz konusu görüşlerine başvurmuştur. Hatta eserin günümüzde de çağrışımları yoğun olarak görülmektedir. Örneğin, Gorbaçev Nobel Barış ödülünü alırken Kant'ın eserine atıfta bulunmaktadır.¹

* Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

¹ TESON, Fernando R., "The Kantian Theory of International Law", *Columbia Law Review*, Vol. XCII(1992), s. 56.

Devletçi yaklaşımın karşısında günümüzün siyasi gerçeklerini daha iyi açıklayan bir şema olarak “liberal” nitelikte bir uluslararası hukuk teorisinden de bahsedilebilir. İşte bu noktada liberal teori yukarıda değinilen “normatif bireysellik” üzerine temellenmekte ve bu öncülü açmak gerekirse uluslararası hukuk itibarıyla birincil normatif birim devlet yerine “birey” olarak kabul edilmektedir. Liberal teori çerçevesinde devlet egemenliği kavramı yeni bir anlayışla tekrar tanımlanmakta ve şu şekilde ifadesini bulmaktadır: Devletin uluslararası egemenliği devletin yerel meşruiyetine dayanmakta olduğuna göre uluslararası adalet ilkeleri de ulusal adalet ilkeleriyle uyum göstermeli, paralellik arz etmelidir. Tebliğimiz itibarıyla görüleceği üzere I. Kant bu görüşü “Ebedi Barış Üzerine Bir Deneme” adlı eserinde savunan ilk düşünür olmuştur ve dolayısıyla teori onun adıyla Kantçı Uluslararası Hukuk Teorisi olarak adlandırılmaktadır.² Kant’ın felsefesinde anahtar kelime akıldır. Uluslararası Politikada etkin olan güçtür. Kant gücün yerini aklın alacağını; insanın asıl aktör olarak uluslararası sistemde yer alacağını söylemiştir.³ Dünya sorunlarının anlaşılmasında akıllı esas almaktadır.⁴

Kant’a göre devlet haklarına saygı “bireysel özgürlüğün” korunması düşüncesinden kaynaklanmaktadır.⁵

I. Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme Eserinin Hükümleri ve İçeriği

Ebedi Barışı yapısal olarak analiz edersek deneme altı adet “hazırlık” mahiyetinde madde ve üç adet de “nihai” maddeyle beraber ve en önemlisi “ebedi barışın garantisi” başlığını taşıyan iki uzun ekten oluşmaktadır. Dolayısıyla bu çerçevede denemenin neden bir “anlaşma” şeklinde maddeler halinde oluşturulduğu sorulabilir; keza bir başka sorun olarak hazırlık maddeleri ve nihai maddeler arasında ne tür bir ayırıcı değerlendirme yapabilmek mümkün olacaktır?

Öncelikle böyle bir format seçiminin Kant’ın barış için bir “program” mahiyetinde formül önerme çabasını ifade ettiğini söyleyebiliriz. Gerçekten de Kant siyasetçilerin kendi ve genelde felsefecilerin

² TESON, “The Kantian Theory of International Law”, s. 53-54.

³ BACIK, Gökhan, **Modern Uluslararası Sistem: Köken, Genişleme, Nedensellik**, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2007, s. 353-354.

⁴ ÇOTUKSÖKEN, Betül, “Kant’ta Barış Kavramı”, **Barışın Felsefesi 200. Ölüm Yıldönümünde Kant**, (Yayına Hazırlayan: İonna Kuçuradi), Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara 2006, s. 56.

⁵ TESON, “The Kantian Theory of International Law”, s. 55.

tavsiyelerine uymasını istemiştir. Başka bir deyişle Kant'ın imzacı tüm taraflar itibarıyla hükümleri kabul görecektir bir model anlaşma taslağı hazırladığı ifade edilebilir. Ancak bu çabasında kısmen başarılı olmuştur zira eser aynı zamanda felsefi bir mahiyet de taşımakta ve uluslararası ilişkiler itibarıyla söz konusu olması gereken uluslararası ahlaki ilkeleri de ortaya koymaya çalışmaktadır.⁶

Hazırlık ve nihai maddeler ayırımına gelince bazı yorumcular “hazırlık” maddelerini uluslararası barışın yasal temeli olacak şekilde ele alarak uluslararası hukuk için adeta bir “olması gereken”i ifade ettiğini belirtmişlerdir. Buna karşılık “nihai” maddeler ise siyasi öncüller ve güvenceler mahiyetinde hazırlık maddelerinin devletler itibarıyla bir çözüm olmak anlamında uygulanabilmesini sağlamaktadır. Başka bir deyişle olağan hazırlık maddeleri süregelen bir barış için organizasyonel kurumsal bir çerçeve oluşturmanın gerekli önkoşullarından ibaret değildir. Bu çerçevede “realist” görüşe mensup yazarlar yukarıda değinildiği üzere uluslararası aktör olarak “devletin” önceliğini vurguladıkları gibi hazırlık maddelerinin önemi üzerinde durmaktadırlar. Gerçekten de örneğin bu bakış açısıyla “müdahale etmeme” (*non-intervention*) kuralı bir hazırlık maddesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Keza realistler Kant'ın devleti ahlaki bir süje, kişi olarak ele alması yaklaşımından da yola çıkmaktadırlar. Buna karşılık üç adet nihai maddeden her biri ise ayrı ayrı bireysel özgürlüğün önceliği üzerinde durmakta ve uluslararası hukukla ulusal hukukun mantıksal açıdan birliğini vurgulamaktadır.⁷

A. Giriş Kısmı

Kant, ebedi barış üzerine felsefi denemenin giriş kısmına, “ebedi barış” sözünün Hollandalı bir hancının bir mezarlık resmi çizilmiş tabelasında görüp, tabela üzerindeki mezarlık resmi ile ilgili kendine acaba hancı bu söz ve resimle neyi kastetmektedir? Sorusunu sorup, bu soruya değişik anlamlar yüklemiştir.⁸ Birinci olarak, hancının tüm

⁶ TESON, “The Kantian Theory of International Law”, s. 57.

⁷ TESON, “The Kantian Theory of International Law”, s. 57-60.

⁸ Kant'ın Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme, eserinin Türkçe çevirileri değişik bilim dalları ile uğraşan yazarlar tarafından yapılmıştır. Biz çalışmamızda iki değişik çeviriyi esas aldık: KANT, Immanuel, **Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme**, (Çev. Yavuz Abadan – Seha L. Meray), Ankara 1960(ABADAN-MERAY şeklinde dipnot verilecektir); HIRŞ, Ernest, “Kant'ın Ebedi Barış Üzerindeki Felsefi Denemesi”, **AÜHFD**, C.3, S.1(1946), s. 3-31; S.2, s. 268-289; ABADAN-MERAY, s. 7.

insanlığı kapsayan bir imada bulunduğunu belirtip; ebedi barışın ancak resimdeki mezar gibi ölümcül huzurda mümkün olduğunu belirtir. İkinci olarak, harbe doymayan hükümdarlara atıfta bulunma yoluna gitmiştir. Ebedi barışın savaşa doymayan hükümdarların bütün dünyayı yok edip; insanlığı ortadan kaldırmasından sonra mümkün olacağını belirtir. Üçüncü olarak, ebedi barış rüyasını gören filozoflara atıfta bulunmaktadır. Ebedi barışın hayalperest filozoflar tarafından uydurulan rüya bir hal olduğunu, erişilememesi dolayısıyla ölümün gerçekliğinde bulunabileceğini söylemiştir. Bu mezarlık resmi ve ebedi barış eşlemesi hiciv olarak ifade edilmektedir.⁹

B. Ön Maddeler

1. Birinci Ön Madde

Ebedi barış altı ön maddeden oluşmaktadır. Birinci ön maddeye göre, *“içinde gizlenmiş yeni bir harp vesilesi bulunan hiçbir anlaşma, bir barış anlaşması sayılmaz”*.¹⁰ Kant, barışı tanımlamaktadır. Barış, tüm düşmanlıkların sona ermesidir. Burada sadece, saldırgan durumların ortadan kaldırılması değil, aynı zamanda düşünce ve yaklaşım olarak da barışı kabul etmek gerekmektedir. Kant, toplumsal düzenin sağlanması amaçlandığı takdirde her ne koşulda olursa olsun yalan söylenmemesi, her durumda doğrunun söylenmesi gerektiğini savunmaktadır. Yalan söylememe ile ebedi barışın bir birinden ayrılmaz parçalar olduğunu iddia etmektedir. Eğer, barış sağlanacaksa hiçbir şekilde yalan söylenilmemeli, gizli amaçlar güdülmemeli, örtülü planlar yapılmamalıdır. Bu nedenle, barış anlaşmaları bütün düşmanlıkları sona erdirmelidir. Yani barış yalanın sona ermesi doğrunun galip gelmesi demektir. Kant, yalanı bir hak olarak değil; bir haksızlık olarak görmektedir. Yalan söylememe ödevini mutlak, yani istisnası olmayan bir durum olarak kabul eder. Barış ve yalan gibi konular, sadece ahlaki değil; hukuki olarak da kabul edilmektedir. Barış anlaşmaları yeni bir savaşa vesile olabilecek şartlar içermemelidir. Kant’a göre bir anlaşma, gelecekte yeni bir savaş açılmasının koşulunu içeriyorsa, o barış anlaşması olamaz.

⁹ ÖKTEN, Kaan Harun, *Immanuel Kant’ın “Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme” Adlı Eseriyle Ortaya Koyduğu Ebedi Barış Fikri ve Bu Fikrin Uluslararası İlişkiler Düşüncesinde Yarattığı Etki*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2001, s. 94-95.

¹⁰ ABADAN-MERAY, s. 9.

Böyle bir anlaşma, belki ateşkes olarak nitelendirilebilir. Kant'a göre mütareke, düşmanlıkların tehiridir. Düşmanlıkların bir süre zarfında geçici olarak durdurulmasına mütareke denmektedir. Barış anlaşmaları ise tüm düşmanlıkları ortadan kaldırmaktadır. Maddi-manevi tüm savaş sebepleri sona ermektedir barış anlaşmasıyla.¹¹

Ebedi barış düşüncesine aykırı davranışlar arasında kılı kırk yararcasına arşivlerdeki tozlu belgeleri çıkarıp bulma, fırsatçılık, cezvit kazuistiğine benzer bir içten pazarlık gibi haller bulunmaktadır.

2. İkinci Ön Madde

İkinci ön madde "*ister küçük ister büyük olsun, hiçbir bağımsız devlet, diğer herhangi bir devletin hakimiyeti altına tevarüs, mübadele, alım-satım veya hibe yollarıyla asla geçmemelidir*".¹² Kant, devleti meta olarak görmemektedir. Devletin üzerinde kurulu olduğu toprağın kamusal veya özel mülkiyet olabileceğini, ama devletin kendisinin mülk olmadığını belirtmektedir. Kant, devletin niteliklerini sayarken bir insan topluluğu, kendi hakkında kendisi karar veren, kimsenin emir ve arzusuna bağlı olmayan özellikleri sıralamaktadır. Yani, kamusal örgütlenmeler arasında bireysel bir özerklik, bağımsız bir şahıs olarak devleti görmektedir. Yani devlet, ahlaki bir şahıstır; insan elinden çıkan idari bir mahluk olarak kabul edilmelidir. Devlet de insan kadar canlı ilişkiler içinde tarihsel bir varlıktır. Bağımsızlık ve egemenlik ebedi barışın temel önermeleri arasında sayılmaktadır ve emperyal nitelikli her türlü devlet işlemi kabul edilemez bulunmaktadır. Nasıl ki şahıslar, eşya değilse; devlet de eşya değildir. Sadece eşya alınıp satılabilir, devredilebilir, bağışlanabilir, miras yoluyla bırakılabilir. Bu ön maddede sayılan bu şartlar devletin bir kişi olduğunun işaretleridir. Devletler gerçek kişilerce yönetilir ama Kant, mutlak monarşilerdeki kral-devlet eşleşmesini kabul etmemektedir. İrsi bir krallıkta bile devredilenin yönetmek hakkı olduğu kendi şahsiyeti olmadığını kabul etmektedir. Devlet, bir şahsın egemenliğinde değildir, çünkü kendisinin egemenliğindedir, öz egemenlik sahibidir. Buradan devlet bir mülk olmadığı bu nedenle bir mal gibi alınıp satılamayacağı ve hibe edilemeyeceği sonucuna varılmaktadır. Genel olarak orduya da bu ön maddede kısaca değiniyor Kant. Devletin bir eşya olmamasının bir sonucu olarak,

¹¹ ÖKTEN, Immanuel Kant'ın ..., s. 99-105.

¹² ABADAN-MERAY, s. 9.

devletin organik ögesi olan ordu ve tebaanın da eşya olmadığını kabul etmektedir.¹³

3. Üçüncü Ön Madde

Üçüncü ön madde “*daimi ordular zamanla ortadan tamamıyla kalkmalıdır*”.¹⁴ Kant’ın yaşadığı dönemde iç ve dış güvenliği sağlamak amacıyla şövalyeler, paralı askerler görevlendirilmekteydi. Bunun yerine yavaş yavaş düzenli ordulara geçilmeye başlandığı görülmektedir. Kant, paralı askerlere karşı değildir ama sürekli ordulara karşıdır. Buna gerekçe olarak; sürekli orduların her an harekete hazır olması, diğer devletlere yönelik sürekli bir tehdit niteliği arz ettiğini, silahlanma ve asker sayısını artırma yarışına sebep olduğunu, barış halinin devamının kısa bir savaştan daha fazla külfetli hale gelmesini, ağır yüklerden kurtulmak amacıyla devletlerin savaşa gitmeye zorlanacaklarını göstermektedir. Zımnen, sürekli orduların barışı korumak amacıyla değil, yeni bir savaş çıkartılması için mevcut olduklarını belirtmektedir. Askerliği ölmek ve öldürmek için insanlara ücret vermek şeklinde tanımlamaktadır. Savaş sebebi olabilecek üç güç fenomeni olarak askeri güç, ittifak güç, mali ya da parasal gücü ayırt etmektedir. Bunlar içerisinde mali ya da parasal gücün savaşa yol açabilmesi ihtimalinin daha fazla olduğu sonucuna varır.¹⁵

4. Dördüncü Ön Madde

Dördüncü ön madde “*devlet, dış menfaatlerini desteklemek için borçlanmalara girişmemelidir*”.¹⁶ Kant, borçlanmalara tamamen karşı değildir. Örneğin ülke yollarının yapılması, yeni iskan bölgelerinin kurulması gibi değişik hallerde iç ve dış borçlanmaya başvurulabileceğini kabul etmektedir. Kredi sistemi gereği olarak verilen borcun ve 18. Yüzyılın özelliği olan tüccar milletin bir gereği olarak borçlanma spiriline karşıdır. Bu spiral şöyle işlemektedir. Önce borçların sürekli artırılması ve yenilerinin alınmasına zemin hazırlanması yoluna başvurulur. İkinci aşamada alacaklılar aynı anda talepte bulunmayacaklarına göre borçların aslında bir sıkıntı

¹³ ÖKTEN, Immanuel Kant’ın ..., s. 106-116.

¹⁴ ABADAN-MERAY, s. 10.

¹⁵ ÖKTEN, Immanuel Kant’ın ..., s. 117-126.

¹⁶ ABADAN-MERAY, s. 11.

doğurmayacağı ifade edilir. Böyle bir durum, borç alan devletin borcunun ödenemez duruma gelmesine, buna karşın borç veren devletin siyasi bir güç kazanmasına neden olmaktadır. Bir sonraki aşama iflas aşamasıdır ve bu aşamada borç alan devlet, tüm vergileri, borç geri ödemesi için kullanacaktır. Son aşama ise, borçlu devletin içine düştüğü durumdan yararlanan borç veren devletin savaş açarak borçlu devleti mağlup etmesi aşamasıdır.¹⁷

Tüm bu aşamalar dikkate alındığında aslında Kant'a göre savaş, kaçınılmaz ve engellenemez bir sonuç değil; üzerinde karar oluşturulan iradi bir girişimdir. Bu girişime yol açan borçlanma, savaş açmayı kolaylaştıran sebepler ve iktidar sahiplerinin ruh durumları, olumsuz bir bileşim içerisinde Ebedi Barışa engel olan unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Kant'a göre, bir çözüm yolu olarak ilkin borçlanma yasağı getirmek gerekir. Borç batağına batmaktan kurtulmanın en etkin yolu, borç veren devlete karşı ittifak oluşturmaktır.¹⁸

5. Beşinci Ön Madde

Beşinci ön madde *“hiçbir devlet, diğer bir devletin esas teşkilatına veya hükümetine zor kullanarak karışmamalıdır”*.¹⁹ Günümüzdeki anlamıyla içişlerine karışmama ilkesini Kant, anayasal düzene veya hükümet işlerine karışmanın devletin mutlak egemenliğine aykırı olduğunu belirtmektedir. Her türlü kutsal savaş ve ideolojik empozeleri de kabul etmemektedir. Çünkü Kant, bir düşünce veya inancın zorlama yoluyla kabul edilmesine de karşıdır. Kant egemenliğin mutlaklığın savunup, aktif bir devlet egemenliğine taraf olmaktadır. Bir devlet, iç savaşa sürüklenmiş ise, o devlet içerisinde anarşi hakim olur. Üçüncü devletlerin iç savaş durumunda bir taraf seçip, diğerinin aleyhine hareket etmesi, müdahalede bulunması veya tarafsız bir tutum izlemesi, devlet egemenliğinin mutlaklığına aykırı görülmemektedir. Eğer iç anlaşmazlık, bölünme ve iç savaş düzeyine gelmez ise veya anlaşmazlıklar bir devletin kendi içleriyle uğraşması aşamasında ise, üçüncü devletlerin müdahalesi egemenlik ilkesini zedeleyeceği gibi bağımsız bir milletin haklarını ihlal edecek, müdahale eden veya karışan devlet veya devletler bu hareketleriyle kötü örnek oluşturacak ve bütün diğer devletlerin bağımsızlığı

¹⁷ ÖKTEN, Immanuel Kant'ın ..., s. 127-130.

¹⁸ ÖKTEN, Immanuel Kant'ın ..., s. 129.

¹⁹ ABADAN-MERAY, s. 12.

tehlikeye düşürülmüş olacaktır. Kant burada müdahale yasağı ile zora dayalı müdahaleleri kastetmektedir.²⁰

6. Altıncı Ön Madde

Altıncı ön madde *“hiçbir devlet, harpte, ileride barış akdedileceği zaman devletlerin birbirlerine karşılıklı güven duymalarını imkansız kılacak yollara başvurmamalıdır; bu yollardan örnekler şunlardır: Düşman ülkesinde katiller, zehirleyiciler kullanmak, kapitülasyonlara aykırı hareket etmek, düşman tebaasını kendi devletine karşı ihanete kışkırtmak vs.”*.²¹ Kant bu ön madde ile savaşın niteliği, sınırları ve ahlaki duruşunu ele alıp, savaş sonrası barışın sağlanması ve savaş sırasında gerçekleştirilen bazı fiillerin barışa ulaşılmasını tehlikeye düşüreceğini belirtmektedir. Savaş, doğal durumda hukuka uygun yargılayacak hiçbir mahkemenin bulunmaması nedeniyle hakkını kuvvet kullanılarak savunmak için başvuru olan üzücü, zorunlu bir araçtan başka bir şey değildir. Yani Kant’a göre savaş zorunlu bir araçtır ama sadece doğal durumda geçerlidir. Savaş, hukukun olmadığı doğal bir durumda zorunlu bir vasıta olabilmektedir. Eğer, hukuk ve mahkeme bulunmaktaysa bağlayıcı hukuk kuralları ve hükümler verilebiliyorsa, hak arama bir kuvvet mücadelesi şeklinde değil, mahkemelerin ön plana çıkması şeklinde adaletin dağıtımını gerçekleştirilecektir. Bu durumda savaşın var olma zemin ortadan kalkacaktır. Doğal durumda devletlerin savaşa başvurma hakları vardır. O dönem itibarıyla bir devletin kendi vatandaşlarını, bir başka devlete karşı tabiiyet ilkesine göre vatandaş teba sayıldığından istese de istemese de savaşa gitmek zorunda olmasını Kant kabul etmemektedir. Devletin yurttaşı bir eşya değil, bir unsurdur. Onun oluru alınmadan savaş açılmaması gerekmektedir. Kant savaş sırasında bile hukukun korunması gerektiğini savunmaktadır. Bu nedenle cezalandırma savaşı, imha savaşı ve boyun eğdirme savaşını reddetmektedir. Savaş sırasında da casusluğun yasaklanması, suikastçıların, zehirleyicilerin, keskin nişancıların ve yalan haber yayıcıların kullanılmaması ileride kurulacak olan ebedi barış için gerekli güven ortamı zedelenmez ve şerefsiz araçlar kullanılmayarak yurttaşların kişilik hakları çiğnenmemiş olur. Ayrıca

²⁰ ÖKTEN, *Immanuel Kant’ın ...*, s. 131-134; Amerikan müdahaleciliği bu görüş çerçevesinde kabul edilemez (BACIK, s. 363).

²¹ ABADAN-MERAY, s. 13.

savaş sona erdikten sonra mağlup taraftan tazminat istenebilirse de bu tazminatın mağlup devleti sömürecek nitelikte olmaması gerekmektedir. Barış anlaşmalarında da savaş tazminatı olarak savaş masraflarının istenmesi mümkün değildir. Savaş esirlerinin iade edilmesi gerektiği savunulmaktadır. Barış antlaşması imzalanması sonucunda kendiliğinden af ilanı yoluna gidilmelidir. Savaşın hak ve adalet dağıtma özelliği olmadığını belirtmektedir. Düşmanı tamamen yok etmeyi amaçlayan bir savaş, savaş değil yok etmedir, toplu kıyımdır. Bu tür savaşların yasaklanması gerekir.²² Kant Savaşın en büyük insanlık suçu olduğunu değerlendirmiştir.²³

Kant bu altı ön maddenin tamamının yasak edici kanunlar olduğunu belirtir; üç tanesi, bükülmez kurallardır: Birinci, Beşinci, Altıncı ön maddeler mutlaktır. İkinci, üçüncü ve dördüncü ön maddeler geniş kanunlar olarak ifade edilmektedir; yani uygulayıcıya seçim alanı ve hareket özgürlüğü bırakan maddelerdir. Altıncı ön maddenin ekinde bunlar açıklanmaktadır.²⁴

C. Nihai Maddeler

Ön maddeleri açıkladıktan sonra, Kant nihai maddelere geçmektedir. Üç maddede açıklamaktadır. Bir arada yaşayan insanlar arasında doğal durum, bir barış hali değil, her zaman ilan edilmemiş olmasa bile her an patlayabilecek bir savaş halidir. Kant burada barış halinin kurulabilmesi için, hukuk düzeninin kurulmasını aramaktadır. Hukuki teşkilatları bir millete mensup insanlar arasındaki kamu hukuku, devletlerin birbirleriyle ilişkilerinde devletler hukuku, evrensel bir insanlık devletinin üyeleri sıfatıyla dünya vatandaşlığı hukuku (kozmpolitan hukuk) olmak üzere üç başlık altında inceler. Devletler bu üç teşkilattan birine girmedikçe barışın sağlanması imkansızdır, görüşünü ileri sürer.²⁵ Bu durumda barış hali doğal durum değil, insanlar tarafından yaratılmıştır.²⁶

²² ÖKTEN, Immanuel Kant'ın ..., s. 135-142.

²³ HINSCH, Wilfreid, "Kant, İnsancıl Müdahale ve Ahlaksal İstisnacılık", **Barışın Felsefesi 200. Ölüm Yıldönümünde Kant**, (Yayına Hazırlayan: İonna Kuçuradi), Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara 2006, s. 86.

²⁴ ÖKTEN, Immanuel Kant'ın ..., s. 143-145.

²⁵ ÖKTEN, Immanuel Kant'ın ..., s. 146-152.

²⁶ ÇOTUKSÖKEN, s. 57.

1. Birinci Nihai Madde

Ebedi Barışın nihai ilk maddesi “*her devletin esas teşkilatı cumhuriyetçi olmalıdır*”.²⁷ Kant toplum sözleşmesi düşüncesinden doğan tek esas teşkilatı, cumhuriyetçi esas teşkilatı kabul etmektedir. Bu esas teşkilatın unsurları özgürlük, kanun koyucuya bağlılık ve eşitlik olmak üzere üç başlık altında toplanmaktadır. Özgürlük (hukuki özgürlük), kendi irademle kabul ettiğim kanunlardan başka, dışımdan gelen hiçbir kanuna uymama olanağıdır. Yani özgürlük karşı çıkma, reddetme olanağı ya da yetkisidir. Eşitlik, kendisini de aynı işleme maruz bırakmadan vatandaşlardan hiç birinin diğerini hukuki yollarla zorlayamamasıdır” şeklinde tanımlanmaktadır. Yani her kişi kanun önünde aynı muameleye tabi olacak ya da kanundan aynı yetki ve özgürlükleri alacaktır. Eşitliği sağlayan şey, kanundur. Özgürlük, eşitlik ve kanun koyucuya bağlılık insan olmanın zorunlu sonucudur. Doğuştan ve vazgeçilmez haklardır. Eğer bir devletin esas teşkilatı cumhuriyet olacaksa, özgürlük, eşitlik ve kanun koyucuya bağlılık olmak zorundadır. Çünkü bunlar insan olmanın zorunlu şartlarıdır. Nihai ilk maddenin üç kısımdan meydana geldiğini belirtir. Birinci kısımda esas teşkilatlar arasında sadece cumhuriyetçi anayasanın hukukun aslına uygun olduğunu belirtir. İkinci kısımda cumhuriyetçi anayasaya sahip devletlerin daha barışçıl olduğu tezini ileri sürmekte, üçüncü kısımda çeşitli devlet ve hükümet şekilleri arasında bir bölümlenme ve ayırım yaparak bu konudaki karışıklıkları gidermeyi amaçlamaktadır. Cumhuriyetçi bir anayasada Kant, savaş ilan etme yetkisine vatandaşların sahip olduğunu belirtmektedir. Bir devletin yasama için bir araya gelen unsurlarına vatandaş adı verilmektedir. Cumhuriyetçi bir esas teşkilatın hukuken teminat altına alınmış özgürlük ve eşitlik ilkeleri üzerine dayanması gerektiğini belirtmektedir. Cumhuriyetçi bir anayasada yasama ve yürütmenin birbirinden ayrılması gerektiğini, yani kuvvetler ayrılığı ilkesini savunmaktadır. Cumhuriyetçi bir anayasada temsili bir yapı uygulanabilir. Monarşik yapılarda, bilhassa mutlak monarşilerde hükümdar savaş ilan edip barış yapılmasına karar verebilir. Cumhuriyetlerde halka sorulması yoluna gidilmektedir. Halk, savaş ilan edilsin derse savaş olacaktır. İnsan haklarının temellendirilmesinde Kant, insanı hiçbir zaman bir araç olarak görmez. İnsan hakları ve kuvvetler ayrılığı ilkesini evrensel bir zemin üzerine oturtmaktadır. Devletin unsuru olan insan, belirli kıstaslar

²⁷ ABADAN-MERAY, s. 18.

nedeniyle değil; sırf insan olmasından dolayı vatandaşlık haklarına sahip olmaktadır. Kant cumhuriyetçiliğin hukuk üzerine oturduğunu ve bu kaynaktan beslendiğini belirtmektedir. Hukuku istemeyen barışı da istemeyecektir. Hukuki temeller üzerinde cumhuriyetçiliğin oturması halinde bireyler için insan hakları; devletler için uluslararası hukuk gündeme gelecektir. Cumhuriyetçi bir anayasaya sahip bir devletin savaş eğilimi daha az olacaktır. Vatandaşlar, savaşa karar verip vermeme konusunda yetkili olduklarından savaşın getireceği kötü sonuçları da kendileri hesaba katacaklardır.²⁸

Böylelikle cumhuriyetçi bir yönetimi belirleyen birinci maddenin ikinci madde ile birlikte okunması gerektiği söylenebilir; buna göre, “ulusların hukuku özgür devletlerden oluşan bir federasyon üzerine temellenmelidir”. Böylelikle bu iki madde uluslararası hukukun cumhuriyetçi devletlerden oluşan bir birlik üzerine temellenmesi gereğini ortaya koymaktadır. Söz konusu birlik de kendi sürekliliğini sağlayarak savaşları önleyecek ve düzenli olarak genişleyecektir. Buna göre katılımcı devletlerin de kendi ülkelerinde özgürlüğü korumaları ve dolayısıyla yönetimlerinin “temsili” nitelikte olması aranacaktır. Bu şekilde Kant’a göre keyfi yerel yönetimlerin beraberlerinde söz konusu olan saldırgan dış politikaları da engellenmiş olacaktır. Kant cumhuriyetçi ifadesiyle bugün liberal dediğimiz demokrasileri başka bir deyişle insan haklarına mutlak saygı gösteren bir siyasi örgütlenme biçimini ifade etmektedir. Zira Kant’a göre “saf” bir demokrasi bir despotizm biçiminden ibarettir. Cumhuriyetçi bir yönetim ise anayasal bir demokrasi olup haklara saygıyla sınırlanan katılımcı bir siyasi süreci ifade etmektedir. Zira Kant’a göre saf bir demokrasi bu şekilde haklarla sınırlanmadığı takdirde çoğunluğun istibdadına yol açacaktır. Sonuç olarak Kant’ın cumhuriyetçilik yaklaşımı despotizmin karşılığı olarak ister bir azınlık ya da çoğunluk tarafından “karşı çıkanların” haklarının ihlal edildiği bir yönetim biçimini reddetmektedir.²⁹

Kant’a göre devlet gücünün kötüye kullanılmasını engelleyecek şekilde geleneksel sivil ve siyasi hakları güvenceye bağlayan mekanizmalar “cumhuriyetçi” bir devlet yapısının temelini oluşturmaktadır. Zira bu mekanizmalar aracılığıyla kişilerin özerkliği ve saygınlığı gerçekleştirilmektedir. Kant’ın siyasi teorisinin zayıf yönü olarak hukuka rasyonel bağlılık tezini yine Kant’ın ihtilal hakkına karşı çıkan görüşüyle

²⁸ ÖKTEN, Immanuel Kant’ın ..., s. 153-169.

²⁹ TESON, Fernando R., **A Philosophy of International Law**, Westview Press, 1998, s. 3.

bağdaştırmak kolay olmamaktadır. Liberal siyasi teoride genel kabul gördüğü üzere vatandaşların son çare olarak keyfi güç karşısında isyan edebilmeleri imkanı egemenin temsil sözleşmesinin gereklerini yerine getirmemesinin mantıklı bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Belki de Kant'ın bu nokta itibarıyla yalnızca formel bir tespitte bulunduğu zira vatandaşların isyan edebilme noktasında yasal bir hakka sahip olmalarının kendi içinde çelişkili olduğu da belirtilebilecektir. Zira böyle bir durumda vatandaşlarla yönetim arasındaki ihtilafı çözecek yüksek bir yargılama makamı da bulunmamaktadır. Yine de Kant'ın sivil itaatsizlik ve ihtilal hakkındaki görüşlerinin Teson'a göre kendi ahlak teorisi ve hatta genel ahlakın sağduyusuna aykırı olduğu söylenebilir. Keza bu nokta itibarıyla tiraniye, despotluğa direnme hakkının tanınması hususu uluslararası hukuk itibarıyla da büyük önem arz etmektedir. Bu önem kendini uluslararası insan hakları hukuku bir yana özellikle "insani müdahale" alanında göstermektedir. Buna göre vatandaşlar kendi tiranlarına karşı isyan etme hakkına sahip değillerse yabancılar evleviyetle a fortiori- despotizmle mücadele sürecinde zorlayıcı mekanizmalarla olmasa bile onlara yardım etme hakkına sahip olmayacaktır. Dolayısıyla insani müdahale sürecinin ihtilal hakkının doğal bir sonucu olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Buna göre ciddi insan hakları ihlallerinin kurbanları bu baskıcı unsurlara karşı isyan etme hususunda rasyonel olarak karar almışlarsa zorlama gücü de dahil olmak üzere orantısız miktarda sınırlar ötesi yardım almak hakkına sahiptir.³⁰

Kant'a göre cumhuriyetçi bir sistemi tanımlayan üçüncü ilke ise hukuk önünde eşitlik anlamında herkesin vatandaş olarak eşitliği ilkesidir. Dolayısıyla eşitlik ilkesi Kant'ın hukuk tanımının analitik bir sonucu olmaktadır. Buna göre hukuk form itibarıyla evrensel nitelik taşımaktadır; dolayısıyla her bir kişi bir diğeriyle tamamen aynı haklara sahip olmalıdır. Bu çerçevede Kant Ebedi Barış itibarıyla bir kez daha cumhuriyetçi bir yönetim altında haklara ve ödevlere sahip olmanın temeli olarak asalet veyahut doğum esaslarını reddetmektedir. Kant'ın yaşadığı dönem itibarıyla eserlerinin büyük çoğunluğunun halk kitlesinin okurluğuna ulaşamamasına rağmen Kant'ı tarihi perspektifte sıradan halkın filozofu olarak adlandırabilmek mümkündür. Kant'ın tüm ahlak felsefesinin aslında unvan, zenginlik, imtiyaz vs şeklinde beliren tüm ayrımlara -ki bunlar dini ve siyasi güç ve korku tarafından da sürdürülmektedir- karşı bir protesto olarak yorumlanabilmesi mümkündür. Buna karşılık Kant'ın cumhuriyetçi bir

³⁰ TESON, "The Kantian Theory of International Law", s. 63-68.

yönetime dayanan toplum görüşü kendi içinde bireye ve onun ahlaki özerkliğine duyulan saygı ile öte yanda toplumsal düzen ihtiyacını birlikte düşünerek dengeleyebilmektedir. Bu çerçevede görüşün modern Avrupa geleneğinde klasik “bırakınız yapsınlar” liberalist devlet anlayışından refah devleti modellerine kadar aynı şekilde uygulanabilmesi mümkündür. Sonuç olarak Kant’a göre insan haklarını tanımak uluslararası hukuk altında uygar uluslar topluluğuna katılabilmek için birincil olarak aranması gereken bir koşul olmaktadır. Zira tiranlık devletleriyle beraber bir federasyon veyahut barış birliği oluşturmak mümkün olamayacaktır. Kısaca değine geldiğimiz üzere yerel (ulusal) özgürlük bir devletin uluslararası topluluğun meşru bir üyesi olabilmek için sağlaması gereken birincil bir koşuldur. Ancak burada önemli bir husus “demokratik temsil” özelliğine ilişkin olarak karşımıza çıkmaktadır. İlke olarak hem insan haklarına saygı hem de demokratik temsil ilkelerinin Kant’ın uluslararası hukuk teorisi itibarıyla zorunlu olduğu söylenebilir. Zira birinci nihai madde devlet itibarıyla yerel ulusal özgürlüğü aramakta buna göre “özgürlük” yönetimi seçme hakkını beraberinde getirdiği için insan haklarına saygı da liberal demokrasilerde bulunan türden temsili bir hükümet biçiminde somutlaşmaktadır. Dolayısıyla örneğin orijinalinde temsili nitelikte olmayan bir monarşi de insan haklarına saygılı olduğu müddetçe zaman itibarıyla bugün Batı Avrupa’da görülen türden anayasal bir monarşiye dönüşebilmektedir. Sonuç olarak belirtirsek uluslararası hukuk açısından aranan merkezi koşul insan haklarına saygı ilkesi olmaktadır. Bu çerçevede temsili nitelikte olmasa bile bu hakları tanıyan yönetimler Teson’a göre adeta bir tür temsil “karinesine” sahip olabilmektedir-tıpkı liberal demokrasilerde seçimle gelen iktidara o iktidarı seçmemiş olan vatandaşların dahi rıza gösteriyor olarak kabul edilmeleri gibi. Sonuç olarak insan haklarına saygılı yönetimler vatandaşlarını “uluslararası” alanda da temsil etmeye yetkili kabul edilmektedir.³¹

2. İkinci Nihai Madde

Ebedi Barışın nihai ikinci maddesi “*devletler hukuku hür devletlerden kurulu bir federasyona dayanmalıdır*”.³² Bu maddenin ön plana çıkan özelliği, dünya cumhuriyeti düşüncesine yer vermesi ve uluslararası hukuk ile savaş hukuku arasındaki ayrılma noktalarını ortaya koymasıdır. Kant, dünya krallığı fikrine karşıdır, ona göre mutlak hükümdarların tek amacı

³¹ TESON, “The Kantian Theory of International Law”, s. 69-74.

³² ABADAN-MERAY, s. 22.

diğer hükümdarların hükümranlığını sona erdirmek ve tek başına egemen olmaktır. Böyle bir amacın ise, barışa aykırı olduğu açıktır. Kant, güçler dengesi üzerine kurulu bir barış düzenine de karşıdır. O halde çıkış noktası uluslararası hukuktur. Güçler dengesine bağlı olarak Avrupa'da sürekli ve genel bir barış oluşturmak, gerçekçi değildir. Bu durum mükemmel bir denge ile mimarı tarafından inşa edilen, ama ufacık bir serçenin üzerine konmasıyla çöküp yıkılan Swift'in evine benzetilebilir. Kant'a göre kalıcı çözüm, emretme yetkisine ve ast-üst ilişkisine sahip olmayan, örgütsel yapısı ve iktisadi işleyişi üzerinde hiçbir ayrıntıya özellikle yer verilmeyen dünya cumhuriyetini kurmak ve tüm devletlerin bu cumhuriyeti zor kullanmaksızın özendirmektir. Doğal durumda bireyler arasında var olduğu kabul edilen sürekli çatışma, devletler arasında da mevcuttur. Bireyler toplum sözleşmesi aracılığıyla hukuk düzeni oluştururlar; devletler ise, herkesin güvenliğini sağlayacak şekilde bir esas teşkilat kurmalıdır. Böyle bir teşkilatlanma, milletler federasyonunu ortaya çıkarır. Devletler arası ilişkilerde karar verici mahkemeler değil; savaş durumudur. Savaşın sonucu ise, hukuki değil zorlayıcıdır. Kant'a göre bireyler açısından hukuksuzluk ilkellik göstergesiyken, devletler arasında hukuk bulunmaması egemenlikle ilintilidir. Buna karşın devletlerin hukuka saygı duyması, ahlaki bir eğilimin varlığına işaret eder ve zamanla bu eğilim, iyiliğin galip gelmesine sebep olur. Barış antlaşması savaşı topyekün sona erdirmemekte, somut bir savaşı bitirmekte ve dolayısıyla yeni bir savaşın başlamasına da engel oluşturmamaktadır. Kant'a göre akıl, bir hukuki yol olarak savaşın kullanılmasını şiddetle reddetmekte, barış durumunu ise mutlak bir yükümlülük olarak görmektedir. Kant, Ebedi Barışa ulaşırken, bazı varsayımlardan hareket etmektedir:

-Cumhuriyet, niteliği gereği ebedi barışa eğilimli bir hükümet şeklidir,

-Barışı isteyenler güçlü olduğu kadar aydın bir millettir,

-Federatif barış ittifakının merkezini cumhuriyet ve güçlü aydın millet oluşturur,

-Federasyon diğer devletlerin katılımına açıktır ve bu devletler kendi özgürlüklerini teminat altına almak amacıyla bu ittifaka katılma gayreti içinde olacaklardır.³³

Bir yönetim kendiliğinden –per se- saygıya değer olmayıp bu husus yasama, yürütme, yargı yetkilerini kullanmak üzere özgür

³³ ÖKTEN, Immanuel Kant'ın ..., s. 170-177.

bireyler tarafından “temsilci” olarak yetkilendirilmesi dolayısıyladır. Zira bu şekilde özgür bir şekilde oluşturulan devlete saygı göstermeyi reddetmek KE'in geçerliliğini reddetmek anlamına gelecektir. Keza Kant'a göre devlet yerine bireyin önceliği 3. nihai madde itibarıyla da görülmektedir. Kant'ın belirttiği üzere orijinal halde hiç kimsenin dünyanın herhangi bir bölgesine ilişkin olarak daha üstün bir hakkı bulunmamaktadır. Başka bir deyişle bu çerçevede devlet birincil ahlaki birim olamaz. Zira yine Kant'a göre ulusal sınırlar toplumsal hayatın tesadüfi özellikleri niteliğindedir. Buna göre KE'in ikincil versiyonu itibarıyla kişiler her zaman, bir araç olarak değil kendi başlarına bir amaç olarak değerlendirilmelidir. Bu versiyonun ifade ettiği nokta da kendi kendini belirleyen başka bir deyişle self-determinasyona sahip liberal bir teorik bakış açısı olmaktadır. Sonuç itibarıyla burada devletin mistik özellikleri ya da belirli yöneticilerin bilgili inisiyatifi değil tüm özerk süljeler tarafından rasyonel olarak sürdürülen bir özgürlük arayışı söz konusu olmaktadır. Gene de burada neden bir kez daha devletlerin uluslararası topluluğun yasal üyeleri olabilmek için kendi ülkeleri itibarıyla içsel özgürlüğü güvenceye bağlamış olmaları gereğinin arandığı sorulabilir zira karşıt görüş itibarıyla belki eğer uluslararası barış ve istikrar sağlanabiliyorsa Kant'ın bu amaçla öngördüğü devletler arası bir organizasyona gerek olmayabilir. Söz konusu bakış açısı yukarıda değinildiği üzere devletçi ya da aynı anlamda realist okulun düşüncesini yansıtmaktadır. Hatta bazı yorumcular Kant'ı da bu çerçevede değerlendirmektedir.³⁴

3. Üçüncü Nihai Madde

Ebedi Barışın nihai üçüncü maddesi “*dünya vatandaşlığı hukuku, evrensel bir misafirlik şartlarıyla sınırlandırılmalıdır*”.³⁵ Yeryüzünün belirli sayıda milletlere değil, bütün insanlığa ait olduğunu bu sebeple evrensel misafirlik kaydının söz konusu olacağı, sömürgeciliğin kabul edilemeyeceği üçüncü maddenin temel özellikleridir. Kant'ın misafirliği insan severlik değil hukuk üzerine kuruludur. Burada iki durum söz konusudur. Birincisi yabancı bir ülkeden gelenlere karşı misafirlik, ikincisi ise yabancı bir memlekette misafirlik ve dünya vatandaşlığı. Kant'a göre misafirlik her vatandaşın geldiği ülkede düşmanca muamele görmeme hakkıdır. Günümüzde olduğu gibi yabancı bir devletten gelen insanı kabul etmeme hakkı devletlere tanınmıştır.

³⁴ TESON, “The Kantian Theory of International Law”, s. 82-84.

³⁵ ABADAN-MERAY, s. 26.

Ama sığınmacıların bu şekilde ölüme terk edilmesi Kant'a göre hukuk dışıdır ve kabul edilemez bir durumdur. Kant insanların karşılıklı ilişkiler ve sorumluluk içerisinde kamu yasalarına bağlanmaya varacak dostça ilişkilerin kurulması ve insanlar arasında bir dünya vatandaşlığı anayasasına yaklaşılabileceğini belirtmektedir. İşte bu kozmopolitanizmdir.³⁶ Kozmopolitanizm, kimliklerin ortadan kalktığı, ayrımların yok olduğu bir totaliterlik değil dünyanın tamamının insanların yurdu olması demektir.³⁷ Evrensel misafirperverlik düşüncesi Westfalyan yapıyı eleştiren bir görüştür.³⁸

Kant özgür, cumhuriyetçi devletlerden oluşan bir birlik anlamında asla global süper bir güç ya da evrensel bir monarşi oluşumunu öngörmemiştir. Ancak bağımsız ulus devletler itibarıyla özgür ticaret ve evrensel konukseverlik şeklinde yorumlanabilmektedir. Böyle bir gücün bireysel özgürlük için çok büyük bir tehdit olacağını belirtmiştir. Buna göre siyasi güç yaygın bir şekilde bulunmalıdır. Zira kanunlar etki alanları genişledikçe hukuki etkileri itibarıyla zayıflamakta ve akabinde despotizm ve anarşiye dönüşmektedir. Keza böyle mutlak bir iktidara karşı koymak anlamında ihtilal hakkı (insani müdahale vs) da hem fiziki hem lojistik nedenlerle güçlük taşıyacaktır. Kant'a göre bağımsız ulus devletlerin varlığı merkezi yönetimin tehditleriyle doğa durumundaki karmaşa arasında özgürlüğe yönelik olarak bir denge sağlayacaktır. Hatta bireyleri korumak adına tiranlık yönetimi onları temsil etmese de temel insani ihtiyaçları karşılayan ve hatta bazen sınır anlaşmaları bile diğer akit devletlerce geçerli kabul edilmeye devam edilecektir. Kant 6. hazırlık maddesinde haklı nedene dayanan bir savaş olamayacağını başka bir deyişle savaşın hiçbir nedenle haklı kabul edilemeyeceğini belirtmektedir. Savaş ancak doğa hali itibarıyla üzücü bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁹

D. Ekler

Ebedi Barışın birinci ekinde, ebedi barış görüşünü salt akli hukuksal bir temele dayanmadığı doğanın kendisinin bir sonucu

³⁶ Kozmopolit hak değerlendirmesini yapan yazarlar bulunmaktadır. Bkz. BENHABİB, Seyla **Ötekilerin Hakları Yabancılar, Yerliler, Vatandaşlar** (Çev. Bema Akkıyal), İletişim Yayınları, İstanbul 2006, s. 36.

³⁷ ÖKTEN, Immanuel Kant'ın ..., s. 179-184.

³⁸ BACIK, s. 359.

³⁹ TESON, "The Kantian Theory of International Law", s. 74-81.

olduğu görüşü işlenmektedir. Mukadderat görüşü geniş bir şekilde yer verilmektedir. Argüman olarak savaş kötüdür, bu nedenle insan doğasına aykırıdır; barış iyidir insan doğasının gereğidir. Barış akıldan doğduğu için kötü olamaz düşüncesi işlemeye çalışılmıştır. Doğanın Ebedi Barışı güvenceye almasının aracı ve sebebi hukuk görülmektedir. Fakat bu hukuk plüralist yapıdadır.⁴⁰

İkinci ek gizli madde olarak kabul edilmektedir. İkinci baskıda bunun ilave edildiği görülür. Gizli madde tek bir cümledir: *“Harp için silahlanmış devletler, ebedi barışı mümkün kılacak şartlar hakkında filozofların düsturlarını göz önünde tutmalıdırlar”*.⁴¹

Son ek ise, siyaset ile ahlak arasındaki karşıtlığı ele almayı amaçlamaktadır.

II. Ebedi Barış Üzerine Denemenin Günümüze Yansımaları

Kant'ın Ebedi Barış denemesi uluslararası ilişkiler teorileri arasında idealizm düşüncesi içinde sayılmaktadır. Kant, iç politika ile devletlerin dış ilişkilerinin doğrudan bağlantısına önemli vurgulamalar yapmaktadır. Esas teşkilatı cumhuriyet olan devletlerin diğer yönetim biçimlerini benimseyen devletlere göre daha barışçıl olmasını savunmak suretiyle Kant, hukukun üstünlüğünü barışın sağlanmasında birbiriyle doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. İnsanın başlı başına bir değer olduğunu araç olarak kullanılmayacağı kendisinin amacı olduğunu özgürlüğün insanın doğuştan gelen bir hakkı olduğunu savunmaktadır. Barışın uluslarüstü bir örgütlenme aracılığıyla güvence altına alınabileceğini savunur.⁴²

Kant'ın görüşlerini 20. Yüzyılda etkisi Wilson'un 8 Ocak 1918 tarihinde Amerikan Parlamentosunda yaptığı konuşmada belirtilen 14 ilke ile gerçekleşmiştir. Milletler Cemiyetinin kurulması görüşü, gizli anlaşmaların engellenmesi amacıyla Milletler Cemiyeti Misakına anlaşmaların tescil edilmesi zorunluluğunun getirilmesi ekonomide serbestliğin önündeki engellerin kaldırılması self-determination

⁴⁰ ÖKTEN, Immanuel Kant'ın ..., s. 185-206.

⁴¹ ABADAN-MERAY, s. 36.

⁴² ÖKTEN, Immanuel Kant'ın ..., s. 221-222.

hakkının konulması, azınlıkların korunması, dünya barışının korunması için kurumsallaşma Wilson ilkeleri ile gerçekleşmiştir.⁴³

Kant'ın cumhuriyetlerin yani bugünkü anlaşılış biçimiyle demokrasilerin daha barışçıl olacağı yönündeki görüşü demokratik barış teorisini gündeme getirmiştir. Demokrasilerde halkın yönetiminin daha fazla olması savaşı engelleyebilecek bir durumdur.⁴⁴

Avrupa Birliği uluslar-üstü bir yapılanma olarak iç sınırların kaldırılmasını amaçlamaktadır. Tek bir devlette vize alan üçüncü devlet vatandaşlarının tüm üye devletlerde serbestçe dolaşım hakkına sahip olabilmeleri amaçlanmaktadır. Kant'ın evrensel misafirperverlik ve vatandaşlık kavramlarında bu düşüncelerin temellerini bulabiliriz.⁴⁵

Ebedi Barış tasarısında cumhuriyetçi yapılanma, ticaret ruhu ve dünya vatandaşlığı anlayışı, hukukun akli temeller üzerinde durması ve uluslararası hukukun üstünlüğü temel ilkelerdir. Bugün uluslararası ilişkilerde müşterek güvenlik ve uluslararası örgütler çerçevesinde barışın korunması Kant'ın görüşlerini desteklemektedir. Demokrasilerle yönetilen devletlerde ve uluslararası hukuk kurallarının üstün tutulduğu devletler arasında ticari ilişkiler gelişmiş devletlerde silahlı bir saldırı durumu ortaya çıkma olasılığı zayıftır. Ayrıca uluslararası örgütlere üyelik saldırı riskini azaltmaktadır. Uluslararası örgütlerin devletlerle diğer uluslararası örgütler ve hükümetler dışı örgütlerle işbirliğine gitmesi uluslararası uyumsuzlukların barışçı yollarla çözümü olasılığını artıracak çatışmaların önlenmesindeki Kant'ın tezini güçlendirilmesi anlamına gelecektir. Uluslararası örgütlerin üye sayısı arttığı ölçüde uyumsuzlukların barışçı çözüm olasılığı güçlenmektedir. Müşterek güvenlik uluslararası örgütler çerçevesince bilhassa Birleşmiş Milletlerde barışın zorlama yoluyla sağlanması Soğuk Savaş sonrasında da kendisini daha fazla hissettirmiştir. Kant, uluslararası bir ordudan söz etmemektedir. Wilson bunu getirmeye çalışmış ama başarılı olamamıştır. BM müşterek güvenliği sağlamada bilhassa

⁴³ ÖKTEN, Immanuel Kant'ın ..., s. 222-223.

⁴⁴ ÖKTEN, Immanuel Kant'ın ..., s. 223-225.

⁴⁵ BACIK, s. 360.

Güvenlik Konseyinin sürekli üyelerinin veto yetkisi sebebiyle zayıf kalmaktadır denilebilir.⁴⁶

Küreselleşme günümüzün kaçınılmaz uluslararası gelişmelerinden birisi olarak görülmektedir. Kant'ın görüşleri bu anlamda küreselleşmeyle uyumludur. Soğuk savaş sonrasında dünya sisteminin Kant'ın görüşleri çerçevesinde açıklanabileceği ifade edilmektedir.⁴⁷

Gene Kant'a göre günümüzdeki BM organizasyonunu çağrıştıracak şekilde adil, demokratik devletlerden oluşan uluslararası bir topluluk uluslararası barış için yegane güvence olacaktır. Yani Kant'ın barışı hukuk yoluyla güvence altına alma projesi BM'nin kurulmasıyla gerçekleştirilmiştir denilebilir.⁴⁸ Zira Kant'a göre ülke itibarıyla tanınan ulusal özgürlük düşüncesi uluslararası platformda da "barışçıl" davranışı beraberinde getirecektir. Buna karşılık keyfi yerel yönetimler uluslararası alanda da saldırgan davranacaktır. Keza bu bağlamda kanımızca Atatürk'ün belki Kant'ın söz konusu görüşüne atıfla "yurtta barış dünyada barış" sözü de hatırlanabilir. Gene bu çerçevede uluslararası hukuk insan haklarına saygı koşulunu öngörürken insan haklarının "evrensel" niteliği Kant'ın ahlak teorisi itibarıyla "kategorik emperatif" görüşünden kaynaklanmaktadır.

Kant yine devletler arasında oluşturulacak bu tür bir liberal birliğin otoritesi ve yürütme gücüne ilişkin olarak adem-i merkeziyetçi bir yapıda olmasını öngörerek istisnai birkaç yorumcunun görüşü dışında üstün ve global bir dünya devleti görüşünü reddetmektedir.

Gene Kant günümüz itibarıyla artık doğal kabul edilse de kendi yaşadığı dönem itibarıyla geçerli olan, yönetimlerin ya da prensliklerin hiçbir kayıt altında bulunmadan mutlak olarak sahip oldukları düşünülen savaş ilan edebilme hakkını reddederek kendi çağının çok ötesinde bir düşünür olduğunu kanıtlamıştır.

Bu projenin yayınlanmasıyla, iki egemenlik kavramlarından birisinden diğerine geçiş imkanı ortaya çıkmıştır. Yani Westfalyan

⁴⁶ ÖKTEN, Immanuel Kant'ın ..., s. 226-229.

⁴⁷ BACIK, s. 352-353.

⁴⁸ HINSCH, s. 85.

egemenlik anlayışından liberal egemenlik anlayışına geçiş yolu Kant'ın görüşleri ile olmuştur.⁴⁹

Kant'ın ahlak felsefesini küresel adalet kavramının oluşumunda ve gelişiminde çok önemli rolü olduğu kabul edilmektedir.

İnsan hakları günümüzün en önemli kavramıdır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, savaşın acı sonuçlarını ortadan kaldırmak amacıyla çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerde temel amaçlardan birisi de barış kültürünün oluşturulmasıdır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi de bu amaçla 4 Kasım 1950'de imzalanmıştır. Bu sözleşmede de Kantçı bakış açısı görülmektedir.⁵⁰

SONUÇ

Kant'a göre devletler içsel olarak özgür olup bir birlik ya da federasyon üzerinde anlaşmadıkları sürece ebedi barışa ulaşabilmek mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla yalnızca hazırlık maddelerine bağlılık 18. yüzyıl Avrupa güçlerinin kendi aralarında bile barışı sağlamak için yeterli olmayacaktır. Oysa daha doğru bir yorumla hazırlık maddelerinin devletler arasındaki doğa halinin bir federasyon oluşturmaya doğru gelişmesi dönüşmesi isteniyorsa –tıpkı doğa halinden bir SS ile çıkma anlaşması gibi- başvurulması gereken aciliyete sahip (atılması gereken) zorunlu adımlar, aşamalar olduğu söylenebilir.

Bugün yaşadığımız dünyada ebedi barış düşüncesinin gerçekleştirilebilmesi için Kant'ın ileri sürdüğü şartların oluşması mümkün görülmemektedir. Ebedi barış düşüncesi bir *utopia* olarak düşünülmektedir.⁵¹

Söz konusu hazırlık maddelerinin karşısında ise öze ilişkin çözümler olarak etkili ve adil bir uluslararası organizasyonun kurumsal özellikleri anlamında "nihai" maddelerden bahsedilmektedir.

Uluslararası ilişkiler sorununa nihai ve çözümleyici nitelikte bir yapı oluşturmak istemiştir. Buna karşılık hazırlık maddeleri ikinci nihai

⁴⁹ BENHABİB, s.50.

⁵⁰ ÇÖTUKSÖKEN, s. 61.

⁵¹ TEPE, Harun, "Kant Etiği ve Barış Düşüncesi: Etik Savaşları Önleyebilir mi?", **Barışın Felsefesi 200. Ölüm Yıldönümünde Kant**, (Yayına Hazırlayan: İonna Kuçuradi), Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara 2006, s.70.

maddede yer alan nihai barışı sağlamak amacından uzaktır denilebilir. Ayrıca nihai maddeler Kant'ın en orijinal siyasi görüşlerini içermektedir. Nihai maddelerin ebedi barışın temeli olduğu söylenebilir; başka bir deyişle bu maddeler uluslararası adaletin öncüllerini doğrudan yansıtan kurumsal düzenlemeleri içermekte ve bu yönüyle dünya üzerinden savaşı ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır.

Buna karşılık hazırlık maddelerinin ise yönetimler tarafından uluslararası hukuksuzluğu ortadan kaldırmak için atılması gereken birincil adımlar olduğu söylenebilir. Bu çerçevede öncelikle bu hususlar üzerinde anlaşıldıktan sonra müteakiben uluslararası hukukun nihai ve temel (asli) ilkelerine geçilebilecektir. Burada Kant isminden de anlaşıldığı üzere nihai barışa götüren hazırlayıcı koşulları ortaya koymaya çalışmaktadır.

Başka bir deyişle bu normlar uluslararası ilişkilerin doğa durumunun hukuksuzluğu sona erdikten ancak uluslararası hukukun ise belirleyici nihai niteliğiyle henüz kurulmasından önceki "ara" statü durumunu şekillendirmektedir. Ancak unutmamak gerekir ki bu ara konularına rağmen söz konusu maddeler asla geçici nitelikte olmayıp daimidir. Bu ara konuları dolayısıyla hazırlayıcı maddeler, nihai maddeler üzerinde anlaşılmadıkça barışı sağlama konusunda yetersiz kalacaktır.

Keza kantçı teori BM'e katılım ve üyeliğin sürdürülmesi için değişiklikler önermektedir denilebilir. BMA madde 4 itibarıyla insan haklarına saygı bu çerçeveye dahil olarak yorumlanabilse de BM temel organları bu hususu bu şekilde yorumlamamıştır.⁵²

⁵² BM'de reform yapılması dünya barışının devamı açısından bir zorunluluktur. Fakat, Güvenlik Konseyinin sürekli üyeleri; bilhassa ABD bu reforma yanaşmamaktadır (Reformun gerekliliği hakkında geniş bilgi için bkz. HINSCH, s. 113-116).

BİBLİYOGRAFYA

- BACIK, Gökhan, **Modern Uluslararası Sistem: Köken, Genişleme, Nedensellik**, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2007.
- BAGÇE, H. Emre “Küresel Savaşların Eşiğinde Kant ve Hegel’i Yeniden Okumak: Sürekli Barış İçin Savaş Gerekli mi?”, **Doğu-Batı**, Yıl:6, S.24(Eylül-Ekim 2003), s.105-121.
- BENHABİB, Seyla **Ötekilerin Hakları Yabancılar, Yerliler, Vatandaşlar** (Çev. Berna Akkıyal), İletişim Yayınları, İstanbul 2006.
- BOTTICI, Chiara “The Domestic Analogy and the Kantian Project of Perpetual Peace”, **The Journal of Political Philosophy**, Vol.11, Num.4 (2003), s.392-410.
- COVELL, Charles, **Kant and the Law of Peace: A Study in the Philosophy of International Law and International Relations**, Palgrave, 1998.
- ÇOTUKSÖKEN, Betül, “Kant’ta Barış Kavramı”, **Barışın Felsefesi 200. Ölüm Yıldönümünde Kant**, (Yayına Hazırlayan: İonna Kuçuradi), Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara 2006, s.55-62.
- GUYER, Paul, **Kant on Freedom, Law, and Happiness**, Cambridge University Press, 2000.
- HABERMAS, Jürgen, “Kant’s Idea of Perpetual Peace, with the Benefit of Two Hundred Years’ Hindsight”, **Perpetual Peace Essays on Kant’s Cosmopolitan Ideal**, (Ed. James Bohman and Matthias Lutz-Bachmann), The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, 1997, s. 113-153.
- HARTMANN, Anja V./
- HEUSER, Beatrice, **Tarih Boyunca Avrupa’da Savaş ve Barış** (Çev. Onur Atalay), Etkileşim Yayınları, İstanbul 2006.
- HINSCH, Wilfried, “Kant, İnsancıl Müdahale ve Ahlaksal İstisnacılık”, **Barışın Felsefesi 200. Ölüm Yıldönümünde Kant**, (Yayına Hazırlayan: İonna Kuçuradi), Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara 2006, s. 85-118.
- HİRŞ, Ernest, “Kant’ın Ebedi Barış Üzerindeki Felsefi Denemesi”, **AÜHFD**, C.3, S.1(1946), s. 3-31; S.2, s. 268-289.
- KANT, Immanuel, **Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme**, (Çev. Yavuz Abadan – Seha L. Meray), Ankara 1960.

- KANT, Immanuel, **Perpetual Peace A Philosophical Essay**, (Traslated with an Introduction and Notes by M. Campbell Smith), Thoemmes Press, 1992.
- KLEINGELD, Pauline, "Approaching Perpetual Peace: Kant's Defence of a League of States and his Ideal of a World Federation", **European Journal of Philosophy**, Vol.12, Num.3, s. 304-321.
- KOÇER, Gökhan, "Savaş ve Barış:Temel Seçenekler", **Uluslararası Politikayı Anlamak Ulus – Devlet'ten Küreselleşmeye**, (Der. Zeynep Dağı), Alfa Yayınları, İstanbul 2007, s. 78-124.
- LYNCH, Cecelia "Kant, the Republican Peace, and Moral Guidance in International Law", **Ethics & International Affairs**, Vol.8 (1994), s. 297-322.
- ÖKTEN, Kaan Harun, "Yeni Bir Varlık Anlayışı Yeni Bir Barış", **Sahibini Arayan Barış**, (Der. Masid Kürkçügil), Everest Yayınları, İstanbul 2002, s. 339-359.
- ÖKTEN, Kaan Harun, **Immanuel Kant'ın "Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme" Adlı Eseriyle Ortaya Koyduğu Ebedi Barış Fikri ve Bu Fikrin Uluslararası İlişkiler Düşüncesinde Yarattığı Etki**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2001.
- POJMAN, Louis P. "Kant's Perpetual Peace and Cosmopolitanism", **Journal of Social Philosophy**, Vol.36, Num.1 (2005), s. 62-71.
- TEPE, Harun, "Kant Etiği ve Barış Düşüncesi: Etik Savaşları Önleyebilir mi?", **Barışın Felsefesi 200. Ölüm Yıldönümünde Kant**, (Yayına Hazırlayan: İonna Kuçuradi), Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara 2006, s.63-73.
- TESON, Fernando R. **A Philosophy of International Law**, Westview Press, 1998.
- TESON, Fernando R. , "The Kantian Theory of International Law", **Columbia Law Review**, Vol. XCII(1992), s. 53-102.
- TUCK, Richard, **The Rights of War and Peace: Political Thought and the International Order From Grotius to Kant**, Oxford University Press, 1999.
- VEYSAL, Çetin, **Savaşın Felsefesi**, Etik Yayınları, İstanbul 2006.
- YILDIRIM, Erdoğan, "Kalıcı Barış Özlemi Üzerine", **Immanuel Kant**, Muğla Üniversitesi Uluslararası Kant Sempozyumu Bildirileri (ed. Nebil Reyhani), Vadi Yayınları, Ankara 2006, s. 513-522.